

פרוייקט תיעוד המאבק להצלת יהודי סוריה ולבנון

ראיון עם שלמה שריד, קיבוץ הזורע

תאריך: 9.5.2001

מראיין: אריה כהן

אריה כהן: מר שריד, אני הייתי מבקש בתחילת הראיון תספר על המשפחה קצת. זאת אומרת מאיזו משפחה, מה שם המשפחה המקורי, איפה חייתם, איפה למדת וכולי.

שלמה שריד: כפי שאתה כבר יודע אני נולדתי בעיר בירות שבלבנון, ברובע היהודי, "ואדי אבו ג'מיל" איפה שהתרכזה רוב הקהילה היהודית שם. הדבר הקשה ביותר שהיינו שלושה אחים ש: איזו משפחה?

ת: שלושה אחים. בהיותי ילד בן שבע נפטר עלי האבא. נשארנו שלושה אחים – ילד בן שנה, ילד בן שנתיים ואני הייתי בן שבע. אנחנו שייכים למשפחת סרור. בלבנון יש שלוש משפחות שנקראו סרור, אבל הם הגיעו למשפחת סרור מתוך שמות אחרים. כלומר, משפחת בונדי, זה הכל שמות, כינויים למשפחות. משפחת שעבאן ומשפחת יען, שלושתם נקראו משפחת סרור ביסוד.

ש: אני מנסה להבין. שם המשפחה המקורי זה השמות שצינת קודם?
ת: כן, משפחת סרור. אבל לפני סרור אנחנו נקראנו משפחת יען. נוצר מצב שב-1945, אחרי שאבי נפטר עברו חמש שנים, תקופת מלחמת העולם ש: השניה.

ת: השניה. הקהילה היהודית, לא היה משהו, עבד, של הקהילה היהודית. לא היה משהו שיכול לעזור במקרה כזה למשפחה מחוסרת כל מבחינה כלכלית. אני עסקתי כבר בגיל שמונה, תשע, עשר, עד שעזבתי את ארץ לבנון ועליתי ארצה, בכל מיני עסקים כדי לעזור לאמא להתקיים בתקופה הכל כך קשה שהיתה מלחמת עולם שניה.

ש: תרשה לי כאן שאלה, אני מנסה ולא הצלחתי. מה המקור של ואדי אבו ג'מיל? מי זה אבו ג'מיל?
ת: ואדי אבו ג'מיל זה שום דבר אחר מאשר שם של. כמו שמישהו כתב במלחמת השחרור "ג'מילי" על אחד האתרים שעברו בדרך לירושלים בכביש באב אל-ואד.

ש: זאת אומרת זה לא היה איזה קדוש או משהו?
ת: לא, לא. שם רוכזו רוב היהודים. הרי היהודים לא חיו בבירות כיהודים. ב-1836 כמעט לא היו יהודים בעיר.

ש: 1836?

ת: כן.

ש: למה דוקא התאריך הזה?

ת: כי זה התאריך שברחו בעיקר מהארץ היהודים שנשארו מחורבן בית שני, בעיקר, והגיעו לארץ הלבנון. בשנה הזאת היתה רעידת אדמה קשה מאוד באזור הגליל. חיו יהודים בחצביא ובפקיעין ובמראר שבגליל. יהודים בתוך העדה הדרוזית. כשקרה מה שקרה עם רעידת האדמה ונטשו את הארץ ועזבו אותה

והצפינו לכיוון לבנון, אז שוב פעם הגיעו לאותם הכפרים שהיה נוה לחיות איתם כמיעוט והתמזגו שוב פעם עם הדרוזים, אם זה בבעבדה, בדיר אל-עמר, בעליי, בצופר.

ש: מאיפה יש לך את הנתון ההיסטורי הזה?

ת: שום דבר יותר ממה שפעם שמעתי וסיפרו לי, לא בהיותי בארץ אלא עוד שם, כילד.

ש: כן.

ת: מאחר ולא היו טלוויזיות ולא היו גם זה, אז הסבא, גם פה אני מספר בספר, הסבא היה יושב בימי חורף קשים על מחצלת בבית ליד ה"מואדה". מואדה זה כירה של פחמים שהיו מתחממים על מגש מקש, ומספר סיפורים. אם זה סיפורי נואס, הסופר והמשורר נואס, וכל מיני דברים כדי לתעד אותם לילדים, לנכדים. והיה מספר לנו את הסיפורים האלה.

ש: כשאתה אומר ספר אתה מדבר על הספר "קורות מימו סלים שלמה מהררי הלבנון". כתב את זה כמובן שלמה שריד.

ת: לשם הזה יש שני פירושים – קורות, שקורות עץ. שלמה שקשור בהן מארזי הלבנון. אלה קורות העץ ששלמה הביא מארזי לבנון כדי לבנות את בית המקדש. ואילו אותן קורות, קורות חיים, של מימו, סלים מלבנון, מארזי הלבנון, שיש איזה שהוא דבר שיותר שרשי ב...

ש: כן. את הספר הוצאת בשנת 2000.

ת: כן.

ש: או.קיי. איך קרה הענין הזה שאתה מחליט לבד או עם האחים שלך, עם המשפחה, להגיע לארץ-ישראל?

ת: עם האחים שלי אני לא עליתי ולא עם ההורים. אני בהיותי ילד בן עשר וחצי בערך, אחרי שעברתי את כל תלאות החיים של הישרדות בעולם המלא גם פשע וגם חיים, לא של ילד רגיל, כן? אם הובלתי חיילים לבתי זונות וקיבלתי בקשישים, ואם מכרתי להם כל מיני אבזרים מהמגש הזה, שמכרתי להם לחילים הצרפתים, והייתי שר להם והייתי מקבל כל מיני בקשישים, והיו ...

ש: כרוכל, ילד רוכל.

ת: ... מעל חוף הים בבירות היו משליכים ליד ה"נאפי", ליד השק"ם של הצבא, בין הסלעים, לים, כל מיני קופסאות קונסרבים. הייתי קופץ מגבהים די חזקים, זאת אומרת גבוהים, כדי

ש: לקחת את ה

ת: למשות את הקופסאות האלה כדי שיהיה לנו מה לאכול בבית. אם זה גם מטבעות. ראיתי שאני מידרדר, וכילד בהתאם למציאות שנכתבה או כפתה עלי את החיים האלה, הרגשתי שאני מידרדר ואני רוצה להעצר באיזה שהוא דבר.

ש: תרשה לי כאן

ת: ואז הגיעו, ואז ידעתי שתנועת "בן ציון", תנועה ציונית של שליחים מהארץ, הקימו תנועה "בן ציון". המטרה של התנועה הזאת היא להכין ילדים לעליה.

ש: של השומר הצעיר, אם אני לא טועה.

ת: של השומר הצעיר. האדם שארגן את כל העניינים שמו היה משה מנדיל מקיבוץ חצור, שהוא היה שליח מטעם השומר הצעיר והקים את תנועת השומר הצעיר בבירות.

ש: ממת? אתה זוכר מתי הוא

ת: בשנת '43 בערך. אני עליתי ב-45'. החלטתי להצטרף לאותם ילדים שהם היו בתנועה על ידי פעולות שהכינו ועל ידי מחנות שעשו מחוץ לעיר ועל ידי סיפורים ולימוד שירה ולימוד כל הדברים שהקנו את אהבת הארץ עוד בהיותך בחוץ לארץ.

ש: הוא בא אליך ואמר לך להצטרף או שאתה לבד?

ת: לא. מאחר ואני עברתי את כל תלאות החיים, החלטתי לשנות כיוון. ואז נכנסתי לתנועה הזו ובתנועה הזו הבנתי שדרכה אני יכול להגיע לארץ-ישראל ולהתחיל את צורת החיים שחייתי בה. יום אחד הגיע משה מנדיל הזה והודיע שביום שישי, 27 באפריל 1945, אנחנו הולכים עם הילקוטים ועם התיקים לבית ספר רגיל, ובשעה עשר, כשיצלצלו בהפסקה בשעה עשר, נניח את הכל בתוך השולחן המשופע הזה שיש לו דלת נפתחת, את התיקים שלנו

ש: שולחן בית הספר בכיתה?

ת: כן, שהיה קשור לספסל, והיתה בו קסת דיו וכל הדברים האלה המיוחדים עם השקעוררית ששמו את העט ואת הזה, ולצאת דרך הפשפש מבית הספר ושם תחכה לנו משאית להעמיס

ש: צבאית?

ת: איזה צבאית?

ש: משאית רגילה. לא, משאית אני... צבאית של הבריטים או משהו כזה?

ת: לא, לא. משאית.

ש: כן.

ת: שתוציא אותנו מחוץ לעיר וכל היום נשהה מחוץ לעיר עד שעות הערב, ועד שיתחיל להחשיך היום, ואז אנחנו ניסע לאיזה מקום, שם מתחיל ה, כמובן מכיוון שאני הייתי הבן הבכור במשפחה, לאמא שלי עוד שני ילדים יותר קטנים, הייתי משוכנע שהיא לא תסכים שאני אעלה ארצה. והיום המיוחד הזה של ההודעה שמחר מחרתיים אנחנו עולים ארצה, לא ידעתי מה לעשות. לספר, לא לספר. היא תתן לי, לא תתן לי. תהיה פניקה של. החלטתי לא לספר. ביום שישי בבוקר, בארבע בבוקר קמתי התלבשי שני זוגות מכנסיים, שתי חולצות, שתי גופיות וחיכיתי שאור הבוקר יעלה. נשקתי את האמא כשהיא עוד ישנה ואת האחים שלי. אז הלכתי לבית הספר. ככה, עד שהגיעה ההפסקה והוציאו אותנו מחוץ לעיר והלילה הגיע והתחלנו לעבור את הגבול. תקופה שהבריטים שמרו על הגבולות אז.

ש: דרך איפה עשית את זה, אתה זוכר?

ת: עשינו את זה דרך מרג' עיון – קליעה – מטולה – כפר גלעדי.

ש: הבנתי. תרשה לי כאן כמה שאלות הבהרה. אלף, משפחת סרור, המקור הוא מדמשק? או ש

ת: המקור הוא ממשפחות, יחד עם זינאתי וזייטוני וחבי וצרור, מהכתובים של הנשיא בן-צבי ששם מוכח שהמשפחה חיה בשנים שעברו בפקיעין. זאת המשפחה של האבא שלי. ואילו המשפחה של האמא שלי,

משפחת סקבא, חיו יחד עם הקהילה שהייתה בצידון. היו שלוש קהילות. הקהילה בשנים היותר רחוקות היתה הקהילה הכי גדולה בצור. אחר כך בצידון, ורק במאה ה-20 גדלה הקהילה היהודית בביירות.

ש: הבנתי. כשאתה אומר המשפחה צרור, אתה מדבר

ת: כן, אבל ... אנחנו כותבים על סרור.

ש: כן, אבל אני מתכוון שהיציאה שלהם לכיוון לבנון היתה בערך באותו תאריך שצינת קודם, 1836.

ת: כן. 1836, 1837.

ש: 37! או.קיי.

ת: אז מתי שנחרבה צפת וכל התקופה הזאת.

ש: כן, כן. מאה אחוז. ברעש הגדול.

ת: כן.

ש: שאלה נוספת היא כמה ילדים או כמה נוער היה לאותו משה מנדיל במסגרת בני ציון?

ת: היו שלוש שכבות.

ש: שלוש שכבות?

ת: של גילאים.

ש: כן.

ת: גיל 14, 15, עד 16; גיל 13, 14; וגיל גם 10, 11, 12.

ש: זאת אומרת שלוש שכבות. והוא ניהל והדריך את כל השכבות האלה?

ת: לא. היתה לו עזרה הוא הקים צוות גם מהמקומיים.

ש: אה, מהלבנונים המקומיים.

ת: מהמקומיים. אני אגיד לך, הילדים הראשונים, הנערים הראשונים שהגיעו ארצה בשנות הארבעים, לא

45', (אלא) 40', וגדלו נגיד בקיבוץ מזרע או בקיבוץ בית אלפא או בקיבוץ עברון או בקיבוץ מענית, היו

כבר, הגיעו גם לביירות יותר מאוחר כדי לעזור להקים את התנועה הזאת ולייצב אותה ולשכנע הורים

שיתנו את הילדים שלהם שיעלו ארצה.

ש: והם היו לבנונים במקור?

ת: לבנונים מהמקור.

ש: בירותים.

ת: אחד בשם שלמה חנן למשל, ממשפחת עארף חנן.

ש: הוא היה אחר כך קצין בנצרת? זה מאותה משפחה?

ת: זה אותה משפחה. מיכאל חנן ומוני חנן, שלמה חנן, הם מוכרים כפעילים להכנת יהודים לעלות ארצה.

ש: זו נקודה מעניינת שלא מוכרת לי. הייתי קצת רוצה ברשותך להרחיב בענין. אתה אומר שאותו משה

מנדיל מקיבוץ חצור שבנגב, נכון?

ת: עוד לפני שהיה בחצור. הקיבוץ בזמנו היה קיבוץ ג', קיבוץ ארצישראלי ג' שחנה או היה בתקופת הכנה

לעלות לחצור, היה בראשון לציון ליד בית החרושת לבלוקים ולבנים.

ש: בראשון לציון?

ת: בראשון לציון.

ש: הבנתי. ובתקופה הזו משם הוא יצא אליכם?

ת: כן. נשלח על ידי תנועת השומר הצעיר להכין את התנועה בארץ לבנון ולהכין את הילדים לעליה.

ש: אתה אומר שהוא הגיע ב-43'?

ת: כן.

ש: ועל הילדים האלה שהפכו להיות מדריכים בכל הקיבוצים שציינת אתה אמרת שכבר בשנת 40' הם יצאו לשם.

ת: כן.

ש: מי הדריך אותם אז? מי הנחה אותם?

ת: היו בדרך כלל, כל הזמן היו שלוש תנועות.

ש: שלוש תנועות?

ת: כן.

ש: בבירות?

ת: דה סקאוט, הצופים.

ש: זה בערבית?

ת: סקאוט זה מילה לועזית. הצופים, כמו בארץ.

ש: כן, כן.

ת: ותנועת מכבי, ובן ציון, תנועה שקמה בשנות הארבעים להחדרת הצורך לעלות ארצה.

ש: הבנתי. בכל אופן אותו משה מנדיל הגיע ב-43'. אז מי הדריך את אלה שהיו קודם? למה הם עלו בעצמם? מי הנחה אותם?

ת: התנועה לארץ-ישראל, מבירות לישראל, לחיפה, לתל-אביב, ליפו, תמיד היתה חפשית. תמיד היתה חפשית. עד שהבריטים לא עצרו את זה, כי היו מגיעות גם, למשל מכבי היה משחק נגד האוניברסיטה האמריקאית, "אל-קוליה", בכדורסל, בכדורגל.

ש: כן.

ת: בית"ר היו מגיעים לבירות לשחק נגד כל מיני קבוצות. שהיינו הולכים בתור ילדים להשתתף. ארץ-ישראל לא היתה דבר נעלם בשביל הקהילה היהודית.

ש: כן, הגבולות היו פתוחים.

ת: זו היתה קהילה, קהילת בירות בעיקר, היא היתה מבחינה טופוגרפית המשך לארץ-ישראל, או ישראל היתה המשך של לבנון.

ש: הבנתי. אבל אתה אומר לי כאן נתון מאוד מענין, שכבר בשנות הארבעים, הגיעו לכל מיני קיבוצים אותם נערים או בחורים צעירים שאחר כך היו מדריכים בתנועת בן ציון.

ת: אז היה אבנר אחד מחיפה

ש: אבנר?

ת: אבנר. שהיה פעיל מטעם אני לא יודע מטעם ההגנה, הזה

ש: אבנר סקאביו?

ת: יכול להיות. היה לו כתם פה ככה אדום כזה

ש: ליד העין.

ת: ליד העין. אתה מכיר אותו?

ש: לא, לא. אבל השם מוכר לי, אבנר. הוא היה מקרית, מכפר אתא, נכון?

ת: ללא כל קשר עם איזה גוף ש, אני בתור ילד יותר מוקדם בגיל 11 לא הייתי מעורה בידיעות האלה

לגבי הפעילות הציונית של הסוכנות, של ההגנה, של הפלמ"ח, של הזה. אני כותב מה שאני

ש: חוית.

ת: חויתי ועברתי והרגשתי וחשתי אותו. כך שאם אתה תשאל אותי עוד פעם דברים שאני לא

ש: לאחר מכן כמובן קיבלת ידיעות.

ת: כן, אז זה מה שאני אומר. אני יודע שמוני חנן, מרדכי בטאט

ש: מוני?

ת: מוני. שלמה. כמו שקראו לי מימו וקוראים לי שלמה. כשהייתי ילד קראו לי מימו, אז את הסיפור על

מימו זה סיפור בפני עצמו. זה שלושה אנשים שהם אדם אחד, שכל שם זה סיפור בפני עצמו בתקופה

שהוא היה בשם הזה.

ש: אתה מדבר על הדמויות בספר שלך.

ת: כן.

ש: אתה מוכן עוד פעם לחזור לשמות שחזרו אליכם לבירות בשנת '43 והיו מדריכים יחד עם משה

מנדיל? אמרת חנן

ת: שלמה חנן.

ש: כן. איפה הוא חי בארץ אז, באיזה קיבוץ?

ת: במזרע.

ש: בקיבוץ מזרע. כן, מי עוד?

ת: היה ניסים שטאה, שהוא גדל גם בקיבוץ בית זרע והיה למשל גם מי שהפעיל, לא רק לקהילה הסורית-

לבנונית בדמשק, היה אחד בשם

ש: שהוא בירתי, לבנוני במקור?

ת: הוא לא היה בירתי, הוא דמשקאי.

ש: אתה מדבר על אמנון בודק?

ת: ... זה שגר ב, זה שחי באפיקים. ברח לי

ש: מנחם לוזיה, בסדר.

ת: סתם ברח לי. הייתי איתו ככה.

ש: מנחם לוזיה, כן.

ת: מנחם לוזיה. גם הם דחפו לכיוון בירות אנשים כדי שיתחילו להפעיל את הקהילה, שיחדיר את

המודעות לעלות ארצה.

ש: חוץ מאותו שטאח וחנן, יש עוד שמות לבנונים?

ת: היה גם אמנון ארזי ומרדכי בטאט.

ש: מאיפה הם?

ת: הם מבירות.

ש: לא, אבל הם עלו ארצה אתה אומר, ישבו באילו שהם קיבוצים?

ת: כן.

ש: אילו קיבוצים הם היו, אתה זוכר?

ת: הם היו בנגבה.

ש: שניהם היו מנגבה?

ת: כן.

ש: עוד פעם את השמות שלהם.

ת: מרדכי בטאט ואמנון ארזי.

ש: הם נשארו בקיבוץ כל אותם אלה שציינת קודם?

ת: עד היום, היום הם לא חיים בקיבוץ. הם עזבו בשנים ה

ש: שנות החמישים?

ת: שנות החמישים את הקיבוץ. הם היו פלמ"חניקים. עם שוך הקרבות במלחמת השחרור הם עזבו את

הקיבוצים שלהם ועברו ל

ש: תל-אביב.

ת: לתל-אביב

ש: לערים.

ת: לערים. עזבו את הקיבוץ.

ש: הבנתי. זו נקודה מאוד מעניינת. אז עכשיו אתה אומר שהיו שלוש שכבות מבחינת גילאים של אותו

משה

ת: אז, כשריכזו את התנועה משה מנדיל, היו שלוש שכבות וכל יום בשבוע, וכל יום אחר בשבוע, היתה

שכבה אחרת בפעילות. הפעילויות היו נערכות בבית ספר "עידו". "עידו" זה בית ספר של הבנות בלבד.

בית ספר לבנות.

ש: יהודיות?

ת: יהודיות, ששם היה גם בית כנסת. באחת הכיתות היינו עורכים את הפעילויות. היו מלמדים, מספרים

על ארץ-ישראל, והיו מלמדים על שירים. כל השירים הכי, איך אומרים

ש: מפורסמים.

ת: מפורסמים, על טרומפלדור הגיבור, וכל שירי החגים למיניהם ו-"אם השער סגור אין פותח", "אנו

נהיה הראשונים" וכל השירים האלה הידועים.

ש: כן.

ת: "כחול ים המים". את כל השירים האלה למדנו עוד לפני שעלינו ארצה.

ש: כשאתה אומר "עידו", זה היה בואדי אבו ג'מיל?

ת: זה היה, כן. בתוך ואדי אבו ג'מיל.

ש: הבנתי. כמה בכל שכבה היו פחות או יותר?

ת: שלושים, ארבעים.

ש: שלושים, ארבעים ילדים. עכשיו עוד שאלה אחת לפני שאנחנו ממשיכים, היית ילד מה שנקרא ילד ממשפחה עניה, או קיי? בקהילה הזו דאגו לילדים חסרי, שהמשפחות ככה לא כל כך, לא היתה איזו שהיא מערכת של עזרה?

ת: היה בלבד "פישים". אלה מטבעות שקיבלה משפחה לקבל מנת חלב כל יום מועד הקהילה. זו היתה העזרה שהכרתי אז בהיותי ילד.

ש: פיש זה מטבע?

ת: פיש זוהי צורת מטבע. זה כמו שאתה נכנס לתחנת רכבת ואתה צריך לעבור דלת מתקפלת כזאת, מנוף מתקפל ואתה מכניס איזה שהוא מטבע. זה לא היה מטבע כסף. זה היה מטבע שסימן את

ש: אסימון, מין אסימון כזה.

ת: מין אסימון כזה.

ש: אה, אז זה בערבית פיש זה אסימון?

ת: לא, זה לא בערבית. זה בשפה לועזית.

ש: אה, בלועזית.

ת: קראו לזה פיש.

ש: הבנתי. וזה היה נותן ועד הקהילה למשפחות העניות?

ת: לקנות, לקבל חלב.

ש: כל יום? לפר נפש או לכל המשפחה?

ת: לכל המשפחה.

ש: כמה חלב היה אפשר לקנות? סתם, בקבוק או

ת: מנה שתספיק לילדים, נו, באמת זה

ש: בסדר. לא אני פשוט

ת: לא, לא.

ש: אני רוצה לשייך את זה או לעשות הקבלה לכוס חלב שהיו מחלקים לילדים.

ת: לא, אז ליטר, ליטר וחצי חלב. אתה היית עולה והיו מוזגים לך. זה לא היה בתוך בקבוקים או בתוך זה.

היית מגיע עם איזה שהוא דלי

ש: מבחינת כמות, ליטר וחצי בערך.

ת: כמו שמכרו בארץ. איך מכרו חלב בארץ? היה מגיע החלבן בבוקר, אתה היית שם לו בחוץ את הכלים שלך, הוא היה יודע יום יום כמה לשים לך, ובאיזה כלי, היה מכניס אותו לתוך הכלי שלו, שופך מכלי גדול לכלי הקטן.

ש: מאה אחוז. אז בערך ליטר וחצי למשפחה.

ת: כן.

ש: וחוזק מזה שום דבר?

ת: שום דבר לא היה. יכול להיות שבפסח היו עושים מצות מיוחדות בבירות. מצות לא מהארץ.

ש: כן.

ת: כאלה ככרות גדולים מאוד

ש: עגול כזה משהו.

ת: כמו הלחם הדרוזי שעושים אותו על טאבון כזה. אבל זה מצות שהיו מחלקים למשפחות הנצרכות. אולי

גם בחגים אורז.

ש: הבנתי. זה ועד הקהילה היה נותן.

ת: כן.

ש: יפה. עכשיו נחזור למסלול הרגיל. אם כך אתה מגיע ארצה. כמה קבוצה הייתם, פחות או יותר?

ת: אתה מגיע ארצה. להגיע ארצה, זה היה הסיפור, ולא, מה זה להגיע ארצה? הגעת ארצה, לא נסעת

באוטובוס וחזרת.

ש: אני מודע לזה.

ת: הברחנו את הגבול בלילות חשוכים. עננים כבדים, ילדים בלי אוכל. כל היום שיצאנו מבית הספר לא

נתנו לנו משהו לאכול עד הערב. התחלנו ללכת עם שני הערבים שהובילו את השיירה שלנו.

ש: מברחים.

ת: כן. היינו כשמונים וחמישה ילדים מגיל תשע עד גיל ארבע עשרה ...

ש: וכולם בירותים?

ת: לא. בטח שלא. הקהילה היהודית היתה מרכזת אליה לתוך בית הכנסת שבתוך בית הכנסת הגדול, היה

סלון, זה נקרא עוד מבנה ליד בית הכנסת שהיו לומדים שם גמרא ושולחן וקבלה וכל זה. כשהיו מגיעים

ילדים או משפחות מעיראק, מחלב, מסוריה ומפרס אפילו, היו מרכזים את הילדים בקהילה הזאת

ש: בחדר הזה.

ת: היו מאכילים אותם, מלבישים. זאת אומרת דואגים לצרכיהם. כשהיה התאריך לעליה היו מצרפים

אותם לזה. אתה מבין?

ש: הבנתי. מאה אחוז. אתה עלית במסגרת קבוצה כזו?

ת: אני עליתי במסגרת, מבירות צירפו אלינו, לא אנחנו אליהם, צירפו אלינו.

ש: כן.

ת: כיוון שלבירות אפשר היה להגיע מכל העולם, ואי אפשר להגיע מפרס לישראל, ואי אפשר היה בשנים

ההן להגיע מדמשק לישראל.

ש: ישירות אתה מתכוון.

ת: אז היו מגיעים לבירות ובבירות הדרך הרבה יותר קצרה ופחות קשה מנגיד להגיע דרך דרדרה בצפון

על יד

ש: חולתה.

ת: חולתה וכל המקומות האלה. למרות ששם גם כן היו שיירות, כמו ש...

ש: כן. או.קיי. אז עכשיו אני מבין שאתם הולכים בלילה בטח ומגיעים בסופו של דבר לכפר גלעדי, נכון?
ת: נגיד, כן.

ש: יפה. אתה זוכר במהלך ההליכה ועוד לפני בהתחלה, או בדרך שהגעתם מכפר גלעדי, שרשמו את השמות שלכם? איזה שהוא רישום? או נתנו לכם איזו תעודה או החליפו לכם בגדים? משהו בענין הזה? אתה לא זוכר.

ת: לא שאני לא זוכר. לא היה דבר כזה.

ש: לא היה? או.קיי.

ת: כשהורידו אותנו מהמשאיות בחושך, מבלי לדעת איפה אנחנו נמצאים, והעמידו אותנו בשורה, כל ילד החזיק יד של הילד השני. אמרו במפורש, שני ערבים היו שהובילו את השיירה - מי שידבר ומי שיבכה ומי שיעשה רעש, נשאר אותו פה ושאלוהים יעזור לו. אז לא רק הפחד חדר לליבנו, אלא החרדה מה יקרה אם חס וחלילה. עכשיו, להיות צמאים היינו, להיות רעבים היינו, עייפים מכל היום, הכאב והצער והזה שההורים לא יודעים איפה אנחנו. חלק גדול לא ידעו שהילדים הלכו. בלי אבא, בלי אמא ועוד בחושך אתה הולך לאיזה מקום שאתה לא יודע לאן אתה צריך, לאן אתה מגיע. לא ידענו מה זה ישראל. שמענו שיש ארץ-ישראל אבל מה זה, איך זה נראה, מה זה לא ידענו.

ש: בכל אופן, 85 ילדים או נערים.

ת: בנים ובנות.

ש: בנים ובנות. מה היה בערך המבוגרים ביותר?

ת: 14, 15.

ש: הבנתי. והצעיר? תשע?

ת: תשע, עשר.

ש: הבנתי. או.קיי. אז אתם מגיעים לכפר גלעדי.

ת: לא.

ש: אה. אז או.קיי.

ת: בדרך כמה פעמים אמרו לשכב, כי אחד מהם הלך לבדוק את המשמר ששמר על הגבול בכניסות למיניהן. היה חוזר ואנחנו בתוך הטל רטובים עד לשד עצמותינו. קור אימים ורוח, חושך מצרים. היו אומרים לנו לקום והיינו ממשיכים ללכת. והנה אנחנו מתקרבים, אחרי מרג' עיון, את מטולה עוברים. אני יודע מה זה מטולה? אני זוכר ש, עכשיו, היום, אני יכול לספר לך. הגענו באחד הגאיות הקרובים מתחת לגבעה שכפר גלעדי ממוקמת עליה, על גבעה. היינו למטה במטעים. לפתע נדלקו אורות של פנסי מכוניות, צעקות וצווחות של המשמר הבריטי והלגיונרים שהיו, לתפוס את הילדים, את כל השיירה הזו. התחילה פניקה, הילדים רצו לכל עבר בצעקות וצווחות ובכי. בקיצור, אספו את הילדים והשליכו אותם לתוך המשאיות.

ש: הצבאות, של הבריטים.

ת: כן. בתוך המטעים של כפר גלעדי. כפר גלעדי ידע על השיירה הזו והיה בכוננות כל הלילה. זה אחר כך נודע.

ש: אפריל '43.

ת: 27 באפריל 1945, לא '43.

ש: '45, כן, סליחה.

ת: בליל שישי, לאור יום שבת. אני לא יודע מה לעשות. כיוון שלי היה נסיון חיים קצת יותר מכל יתר הילדים מבחינת הישרדות ויכולת להחליט מה עושים בדבר כזה, בפרט ששמעתי שיוסף טרומפלדור הגיבור עם המעיים בחוץ המשיך להלחם ואמר – לכו בעקבותיי, טוב למות בעד ארצנו, כל המילים היפות האלה, אמרתי – אני לא נותן ...

ש: אתה לא נותן את עצמך.

ת: לא. אני רואה לידי עץ ברוש שאת הצמרת שלו לא רואים. כמו קוף טיפסתי על הצמרת. לבכות לא יכולתי, פחדתי שישמעו. ואני רואה את כל המתרחש למטה. אני רועד מקור ופחד פחד אימים. אני מחכה שהשקט יהיה והם אוספים את כל הילדים, לוקחים אותם למשטרת חלצה.

ש: קרית שמונה שם.

ת: משטרת חלצה. ככה לפני ... שלוש וחצי, ארבע, ארבע וחצי, אני לא יודע מה.

ש: בבוקר?

ת: בבוקר. התחלתי לרדת בחושך, נהיה שקט גמור. וידאתי שלא יקרה משהו, שכל הרכבים נסעו וזה. עכשיו היתה לי משימה איך אני מגיע למקום הזה שאפילו לא ידעתי אם זה של יהודים או לא יהודים, אם זה קיבוץ, לא קיבוץ. לא ידעתי. דרך גדר התיל אני מתחיל לנווט את עצמי, ותוך כדי שאני נתקע ונשרט ומגיע לאיזה מבנה שהיה רפת. טיפסתי למעלה, אני מתחבא אחרי איזה ערימת קש כזאת. אני לא יודע מה לעשות. פתאום אני שומע מישוהו יושב ועושה – צ'יק, צ'יק, צ'יק. ושר בעברית. כל כך שמחתי לשמוע ש: מישוהו שחלב.

ת: חלב. אני יוצא בשקט ככה מלמעלה בקומה השניה, מציץ ואני אומר לו – אני יהודי, אני יהודי. הוא נתן כנראה בעיטה בדלי חלב, הכל נשפך. זרק את השרפרף מה... נתן זינוק דרך המדרגות, דרך סולם העץ שהיה לקומה השניה, תפס אותי, חיבק אותי וצורח – אתה השריד, אתה השריד. אמרתי לו – אני לא שריד. אני ... מימו, שלמה, שריד. הוא התכוון שאני השריד, הוא ידע מה שנעשה

ש: מהקבוצה שתפסו אותם.

ת: מהקבוצה שתפסו את כולם.

ש: תרשה לי כאן, מה עם המלווים שלכם? הם עדין היו או שכבר שיחררו או הלכו או, אף אחד לא הנחה אתכם שם למטה?

ת: השאלה שלך במקום. בדרך כלל השיירות מגיעות עד נקודה מסוימת, והפלמ"חניקים מהיחידה הערבית המיוחדת היו מקבלים את פני השיירה.

ש: החוליה אתה מתכוון.

ת: החוליה.

ש: כי ככה קראו לה. ככה קראו לה.

ת: ... פיינשטיין, חיים גורי וכל אלה. יש לי פה ספר. כנראה לא הספיקו לקבל את השיירה, כבר תפסו אותה. ברור לך לגמרי, חס וחלילה שמישהו מהם יתפס. שני הערבים, באחת הפעמים שהלך לבדוק אם יש משמר או אין משמר, כנראה משהו קרה ביניהם בין שני הערבים, שלא הסכימו אחד עם השני בקשר לחלוקת הכספים. ואז אחד מהם הלך והלשין שהשיירה הזאת צריכה לעבור בשעה זאת וזאת במקום זה וזה.

ש: הלך לבריטים והלשין.

ת: לכן חיכו לנו איפה שחיכו. ברגע מסוים כשכל הילדים היו בתוך מכתש קטן של מצב טופוגרפי צר, נלכדה כל הקבוצה.

ש: לבד?

ת: לבד. הערבים בטח נעלמו, לא היה מי שיכוון את הדברים. הישראלים שהיו צריכים לקבל אותנו עוד לא הספיקו לקבל אותנו ובטח אחרי מה שקרה לא היו מראים את הפנים שלהם, כי זה אסור.

ש: אבל נתנו לכם כיוון? אמרו לכם – תלכו?

ת: כן. הם צעקו – זה קיבוץ. משהו כזה.

ש: הבנתי. בסדר. אז אתה בקיבוץ.

ת: הוא צועק לי – אתה שריד, אתה שריד. מיד לוקח אותי לצריף, לאחד הצריפים הקרובים, מדבר עם איזו בחורה חמודה כזאת עם צמות וזה, אומר לה שתתן לי משהו לאכול ושתחליף לי מיד את הבגדים למשהו ככה ישראלי. כי כנראה הם יודעים שהיו 85 ילדים וחסר להם ילד אחד. הם ניסו כל הזמן להכנס לקיבוץ כי אולי הילד הזה נמצא. החלב שנחלב והיה צריך להשלח למחלבת בית הלל בבוקר, אליו צירפו אותי בתוך העגלה, החביאו אותי בין הכדים והעבירו אותי לבית הלל. מבית הלל היתה פלטפורמה שבאה מקיבוץ עמיר לתת את החלב ... העבירו את החלב. למחרת בבוקר מיד העבירו אותי לאיילת השחר באיזו שהיא צורה. שם הגעתי לאיילת השחר, לתוך הפרדס שראיתי שם הרבה ילדים שבאו יום קודם, יומיים קודם ... כך הגעתי לארץ.

ש: כן.

ת: ביום הראשון בבוקר צירפו אותי לחברת קיבוץ שירדה לחיפה והיתה צריכה לעבור את ראש פנה. בראש פנה היה צ'ק פוסט. מה זה צ'ק פוסט? זו נקודת ביקורת של הבריטים, עם השקים, הכביש צר, ששם צריך היה לעבור, ופחד אימים. רעדתי שלא יתפסו אותי גם כן.

ש: אתה היית כאילו הבן שלה?

ת: כן. אני הגעתי איתה לקרית שמואל בקרית ששם היה מחנה העולים, ריכוז של העולים שהגיעו מכל מיני מקומות לארץ.

ש: הוא היה כבר מחנה מסודר אז?

ת: כן. ברור לגמרי. בראשון במאי לקחו אותנו לטקס, תהלוכת אחד במאי בחיפה. בשמיני במאי '45 הגיע מישו מקיבוץ שער הגולן שקראו לו הלל, שידע שאני שייך לתנועת השומר הצעיר מבירות ושיבוא לקחת אותי לחברת הילדים שהתארגנה בקיבוץ שער הגולן.

ש: תרשה לי כאן שני דברים, שתי שאלות. אלף, כשהיית בקרית שמואל, כמה זמן היית שם?

ת: הגעתי ב-30. ב-29 הגעתי.

ש: באפריל?

ת: כן. הייתי יומיים, עד הראשון במאי.

ש: אה, יומיים בסך הכל.

ת: ראשון במאי, אחר כך הייתי עד השמיני לחודש.

ש: הבנתי. שם היו

ת: 28, 29, עד השמיני במאי.

ש: יפה. בימים האלה היתה לכם איזו שהיא פעילות, הייתם חברת ילדים באוהלים? ספר לי קצת על ה,

מה היה שם?

ת: זה היה על חוף הים. באחד מהימים היה שישי-שבת, כעבור שבוע. הגיעו כל מיני אנשים שאספו

למשפחתם ילדים לעשות את השבת. ביום שישי אחד הגיע איזה רבי והסתכל עלי ואמר אם אני מוכן

להיות אצלו לעשות את השבת. אמרתי כן אז הוא ביקש רשות. רשמו אותי ונתנו אותי אליו. אני הגעתי

אליו הביתה. רחצו אותי ונתנו לי בגדים יפים

ש: חיפאי? הוא היה מחיפה?

ת: לא. הוא היה מקרית מוצקין, קרית חיים, אני לא יודע.

ש: כן.

ת: הלבישו אותי יפה ורחצו אותי. זו פעם ראשונה שהתרחצתי מתחת לקלח בחיים. סבון ו...

ש: מה שנקרא דוש.

ת: דוש, ונתנו לי גופיה מהסוג הזה. כי תמיד לבשתי גופיות שתפרה אמא בצורה זאת ... נקודות ש

ש: כן.

ת: דרך אגב, כשהכניסו אותי אז לבחורה בצריף למעלה ונתנו לי לחם עם מרגרינה

ש: אתה מדבר עוד על הקיבוץ?

ת: על הקיבוץ בכפר גלעדי. פעם ראשונה שטעמתי מה זה מרגרינה, ושמה על זה קצת ריבה ונתנה לי כוס

חלב שמהלה בדבש. אמרתי – באמת, יא אללה זה באמת ארץ זבת חלב ודבש. ... שלמדת בחוץ לארץ

בשביל ילד כמוני הם מתממשים בחיי התופעות היומיומיות. המרגרינה עם הריבה והחלב עם הדבש הם

הקישו על זה שהארץ חלב ודבש. על המקלחת, שלי לא היתה מקלחת בבית, אני הייתי יושב בתוך קערית

ש: גיגית.

ת: גיגית ושפכו מתוך איזה כלי מעל לראש שלך את המים, האמא רחצה אותך. זה גם כן משהו מאוד

מיוחד.

ש: כן.

ת: בקיצור עשיתי אצלו את השבת, ובשמיני לחודש, כאשר הגיע היהודי מהקיבוץ, היה גם הרבי. הרבי

בא לקחת אותי לכפר הרוא"ה להיות ילד ישיבה. ואילו השומר הצעיר שידע ששמי הופיע ודיווחו להם

שאני שייך לשומר הצעיר, שניהם תפסו אותי כל אחד ביד, זה צועק – זה שלי וזה צועק – זה שלי. עד שמישהו בא ושיחרר אותי והחליטו שאני הולך לשומר הצעיר, לקיבוץ שער הגולן.

ש: אם כך, לפי מה שאתה אומר לי, אני מבין שהיה מישהו שניהל את הפיזור הזה. זה היה מנהל המחנה? מי זה היה אחראי? אתה לא זוכר?

ת: כל תנועה דאגה שיש לה רשימות מכל מיני מקומות שזה מגיע, זה שלהם. ומי שלא, אז הם לפי בצורה מאוד זה, שלחו למושבים למשל. לתל יוסף ולתל עדשים. למשפחות פרטיות שלחו ילדים.

ש: כן. אם אתה כבר הזכרת, אז אני מבין שילדים דתיים, שהתחנכו במסגרת דתית, שלחו כמעט באופן קבוע לכפר הרוא"ה, או שזה היה מוסד חינוכי? מה זה היה?

ת: לא, לא. היו מגיעים הדתיים למחנה העולים, מה שהם היו מצליחים לחטוף, הם חטפו. זה הכל. הם לא היו מיועדים אליהם.

ש: כן, אבל כפר הרוא"ה היה מוסד חינוכי?

ת: כן.

ש: או.קיי. זה מה שאני שואל.

ת: זו היתה פנימיה דתית, בית מדרשה של הדתיים בכפר הרוא"ה.

ש: הבנתי. או.קיי.

ת: יהודי לבנון הם היו מסורתיים. הם לא היו ילדים דתיים. לא עם הפאות ולא עם הציצית ולא עם הזה.

ש: הבנתי.

ת: בכלל היהודים עצמם הם היו מאוד ליברלים בחיי היהדות, כי ה... .

ש: בסוריה ולבנון אתה מתכוון.

ת: לא בסוריה.

ש: בלבנון.

ת: בלבנון.

ש: כן.

ת: לבנון זו היתה ארץ שוויצריה הקטנה, ופאריס הקטנה – בירות. חיי הקברטים ומועדוני הלילה וכל המסחר וכל הבנקים וכל זה ריכזו לתוכם מכל הסביבה, אם זה מבחריין, אם מכווית, אם מסעודיה, ומפלסטין והכל. היו מרכזים אל תוכם שזו היתה עיר המרכז הכי מתקדמת כעיר מערבית.

ש: או.קיי. עוד שאלה אחת בהקשר הזה - היו שם חוץ ממך כלבנוני עוד ילדים לבנונים?

ת: בטח.

ש: ספר לי כמה?

ת: היינו בסביבות עשרים, עשרים וחמישה ילד. את כולם החזירו ללבנון למשפחות שלהם. אחרי שתפסו אותם בקרית שמונה

ש: אה, אתה חזרת לשיירה. לא, אני שאלתי לגבי קרית שמואל.

ת: קרית שמואל היו. היו ילדים שאני חי איתם עד היום.

ש: זאת אומרת גם לבנונים? כמה ילדים לבנונים היו, כמה פחות או יותר?

ת: היו יותר מ-15.

ש: יותר מ-15 שהגיעו לפניך כנראה.

ת: הגיעו לפניי, והגיעו, כן.

ש: הבנתי. היה הענין הזה של הפיזור. זו היתה מן ישיבה כזו שישבו שולחן והביאו את הילדים - למי אתה

שייך? זאת אומרת תספר לי על הפיזור הזה.

ת: על הפיזור הזה אני לא יכול לספר לך.

ש: למה?

ת: אני יכול לספר לך שקראו – לך תביא את שלמה סרור למשרד. אז קראו לי למשרד ואני מגיע ועומד

שם הלל משער הגולן ואומר לי – אתה נוסע איתי לשער הגולן. בשער הגולן כבר היו ילדים מחלב,

מדמשק ומבירות. היו כבר ילדים לפני ביום-יומיים.

ש: בשער הגולן?

ת: בשער הגולן.

ש: הלל מה? אתה זוכר מה השם שלו?

ת: פסח הלל.

ש: פסח הלל משער הגולן. הוא היה מדריך או

ת: לא מדריך. הוא היה הגזבר של הקיבוץ. כשנסע לעיר, ואמרו לו – תביא את הילדים האלה ואלה

כשאתה נכנס למקום זה וזה, ותחזיר אותם איתך.

ש: עכשיו אתה מגיע לשער הגולן, ואתה מוצא שם קבוצה

ת: עוד ילדים, כן.

ש: עוד ילדים. גם מלבנון?

ת: גם מלבנון, גם מדמשק, וגם מחלב.

ש: כמה ביחד?

ת: היינו 14 ילדים.

ש: והייתם קבוצה?

ת: כן.

ש: כולם היו בגילאים שווים?

ת: כולנו היינו בהפרש של שנה, שנה וחצי.

ש: מה קורה שם בשער הגולן?

ת: מתארגנים כקבוצה בחברת הילדים של עלית הנוער.

ש: חברת ילדים? מטעם עלית הנוער?

ת: כן.

ש: מה אתם מקבלים? כן, אני רואה את התמונה.

ת: זאת קבוצת הילדים וזה שלמה.

ש: כן.

ת: מה אנחנו מקבלים?

ש: כן, איך אתם מתארגנים?

ת: אנחנו לא מתארגנים. מארגנים אותנו. לוקחים אותנו למחסן. קודם כל אנחנו מקבלים את שני ההורים האלה, לאה ודוד.

ש: הם היו ההורים המאמצים?

ת: לא המאמצים?

ש: אלא מה?

ת: הם היו המחנכים, המורים והמטפלים של הקבוצה הזאת.

ש: הבנתי.

ת: היו לנו כאמא ואבא לכל דבר. בחמימות ובאהבה קיבלו את הילדים שידעו עליהם שאין להם בארץ לא זה, והצעד שהם עשו שעזבו את המשפחות שלהם כדי לעלות ארצה, ראו את זה כדבר מאוד מאוד מפואר מצד הילדים.

ש: אז הייתם קבוצת ילדים.

ת: כן.

ש: חייתם איפה?

ת: בשער הגולן.

ש: היה לכם צריף נפרד או מה?

ת: לא. כיוון שהקליטה הזאת היתה פתאומית, שהתנועה הטילה על שער הגולן לקבל ילדים אלה

ש: שער הגולן זה כמובן מהשומר הצעיר.

ת: השומר הצעיר, שהם היו מפולניה ומצ'כיה ובאו פתאום ערבים אליהם, מארצות ערב, יהודים, שהמנטליות והתרבות מפלטפורמה לגמרי שונה. היו צריכם ללמוד את העסק הזה. אז לאט לאט, לא היה להם מבנה לנו. הילדים הגדולים שלהם היו כבר בכיתה שהיו צריכים לעבור לבית ספר אזורי בית אלפא, מוסד חינוכי של השומר הצעיר. כשהתפנה הבית של הילדים האלה, אז העבירו אותנו לבית הזה. היו ארבעה ילדים בחדר, כשהמיטות היו מתקפלות כלפי הקיר כל יום אחרי שגמרת לישון, והחדר היה פנוי.

ליד כל מיטה היה שולחן וכסא

ש: ושם למדתם?

ת: לא. למדנו בתוך מגדל השמירה של הקיבוץ.

ש: אבל לפני שהעבירו אתכם לבית הזה שהתפנה מילדים

ת: לא, לא. הגענו ישר לבית הזה.

ש: אהה, הבנתי. או.קיי. מגיעים אליכם ביקורים מטעם עלית הנוער, מנחם לוזיה?

ת: אז מכיוון שאפיקים ושער הגולן הם שכנים זה ליד זה, ולמדריכים היו קשיים בהבנת הנלמד בקשר

לילדים, אז הזעיקו אותו

ש: את מנחם לוזיה?

ת: מנחם לוזיה, כדי שיהיה קצת יותר, שנרגיש יותר קרבה. אנחנו רוצים את ההורים שלנו, אנחנו ילדים קטנים. אז כל יום היינו בוכים. כל פעם שהיתה מופיעה איזו תופעה שהיתה מזכירה לילדים, אם זה ביום שישי שאוכלים את המאכלים המיוחדים, ושהאמא רוחצת אותך. כל מיני תופעות שהזכירו לך. היה בכי והיו געגועים ורצינו לחזור להורים מכיוון שזה לא צעד שנעשה מתוך שיקול. זו היתה איזו הרפתקנות של התלהבות רגעית, והסכמנו לעלות ארצה. איזה ילד היה רוצה ש: להפרד מהמשפחה.

ת: להתנתק מטבור המשפחה של החיים שלך?

ש: היו תופעות של בריחה ממש?

ת: כתוב, כתוב.

ש: אה, זה הכל, או קיי.

ת: אחד הילדים, בלי הרבה חוכמות, משטרת צמח היתה קרובה. היה צריך לעבור כמה חלקות אדמה של בנות או של שטח מעובד, ולהגיע לכפר צמח, ששם היתה משטרת צמח, והוא רצה למסור את עצמו שיחזירו אותו להורים שלו. ואז מה היה קורה? שהיו שואלים אותו שאלות והיה אומר שכל הילדים האלה נמצאים שם, היו באים ולוקחים את כולנו בחזרה.

ש: כל אלה משער הגולן?

ת: לא רק משער הגולן, הם היו חוקרים, היו יודעים על עוד מיני מקומות. כל הקיבוץ יצא, התפרץ עם התחלת החשכה לכל עבר בשטחים כדי לסרוק את השטח ולמצוא את הילד הזה לפני שיגיע ל, ותפסו אותו.

ש: תפסו אותו. החזירו אותו.

ת: החזירו אותו.

ש: היה איזה שהוא אירוע מיוחד שבגללו הוא החליט שהוא בורח, או שמגעועים מה שנקרא?

ת: לא. "אני רוצה להורים שלי".

ש: היו הרבה ארועים כאלה של בריחה?

ת: היו למשל כשהיינו הולכים למדריכה – תני לי. יש ילדים שבאו עם לירה סטרלינג אחת, האנגלו-סכסים. ויש אז נתנו כדי ש... "מי לקח העשר שלי? אני רוצה את הבגדים שלי לחזור לאמא ולאבא שלי.

אני לא רוצה להשאר פה". משהו כזה. היו.

ש: כן, הבנתי. מתי זה בערך נפסק כל ה?

ת: העסק נפסק מספר מועט של חודשים.

ש: חודשים?

ת: כן, למה באמת הקיבוץ עשה את הכל, את הכל כדי להקנות לנו את החיבה ואת האהבה ואת החום ולתת לנו להרגיש שרצוי שאנחנו נשנה את כיוון החשיבה שלנו לדברים טובים, כי לא עושים לנו רע. הם מלמדים אותנו, מאכילים אותנו, מלבישים אותנו. מטיילים איתנו כל יום שישי, שבת, יוצאים לשטחים לטייל להכיר את השטח, את הארץ, לכל מיני מקומות קרובים. אז הדברים, קודם היתה בעיה עם הילדים שלהם אלינו. למה? כי אנחנו בהתחלה דיברנו ערבית. לא ידענו עברית טוב. ידענו, חלק ידע עברית, אבל

לא לדבר בשוטף וכל זה. היינו מדברים ערבית. אז הילדים, אין אצלם רחמנות, ילדים. היו קוראים לנו – ערבים. ... לא רצתה בכלל לקלוט הילדים האלה. עלית הנוער נוצרה כדי לקלוט את ילדי השואה ממלחמת העולם השנייה. המקומות שהיו יכולים לקלוט לא היו מספיקים כדי לקלוט את הילדים שנהרו אחרי מלחמת העולם, '44, '45, '46. אז לא רצו בכלל להתחשב בילדים האלה שהביאו אותם מהארצות האלה, לבנון, סוריה.

ש: כן.

ת: לוויה עשה צעדים, מה אני אגיד לך, כדי ליצור מצב שעלית הנוער תסכים לקלוט את הילדים האלה. הם כבר פה. ולכן הוא היה מעורה הרבה יותר בנעשה אצלנו עם החברות האלה. החברות האלה היו בבת אחת, אחת בשער הגולן, אחת

ש: אני לא הבנתי את המילה הקודמת. בבת אחת?

ת: בבת אחת, באותה תקופה, באותו זמן.

ש: אה, או קיי.

ת: היו שלוש קבוצות חברת ילדים – אחת בשער הגולן, 14, 15 ילדים; אחת בניר דוד, 15 או 16 ילדים; אחת בהזורע. שלוש הקבוצות האלה שהיו ביחד בסביבות 40 ילד, החליטו שבשנה הראשונה להיותנו בארץ יפצלו את חברת הילדים בהזורע ויחלקו חצי לתל עמל וחצי לשער הגולן.

ש: למה?

ת: לאחד שלא יהיו שלוש משפחות, בגלל שלשומר הצעיר, לתנועת השומר הצעיר, לקיבוץ הארצי, היתה תכנית שהקבוצה הזאת תגיע להיות חברת נוער. יש הרי שכבות גילאים – חברת ילדים, נוער, גרעין. שיהיו לחברת נוער, יאחדו את שתי הקבוצות ביחד שהיו מתוך שלוש הקבוצות, ויביאו אותם להזורע להיות ביחד כקבוצה אחת. ואז שתי הקבוצות הפכו להיות לקבוצה אחת מתוך שלוש הקבוצות בעבר. וככה עשו.

ש: כל הקיבוצים האלה שהזכרת הם מהשומר הצעיר?

ת: כן.

ש: יפה. כמה ילדים לבנונים היו בשער הגולן?

ת: בשער הגולן היינו מתוך ה-14, שמונה.

ש: מתוך ה-14, שמונה. הייתם הרוב, בקיצור. כמה קבוצות בשער הגולן לפי מה שאתה יודע היו מסוריה ולבנון? זאת אומרת היו שם הרבה קבוצות או שאתם הייתם קבוצה יחידה וזהו?

ת: אני מבין שהשאלות שלך נובעות מתוך חוסר ידיעה בנעשה בחיי תנועות הילדים.

ש: כן.

ת: כשגמרה הקבוצה שלנו להיות חברת ילדים, ועקרו אותנו מתוך החיים שלאט לאט התרגלנו אליהם והסכמנו להם וחינו אותם והיינו מחולקים למשפחות שאימצו כל ילד לתוך החיים של המשפחה עצמה, והאהבה היתה עזה ואהבנו את ההורים האלה ולא הפרידו בינינו בנתינה מהילדים שלהם כהוא זה. שוב פעם היינו נאלצים להעקר, איך קרא לזה גנדי, טרנספר עשו לנו. מתוך החלטה לעזוב את הקיבוץ שגדלנו

בו כבר שנתיים וחצי, ולעבור לבית אחר, לקיבוץ הזורע. כלומר, כשנגמרת קבוצה באיזה קיבוץ מגיעה קבוצה אחרת אם הקיבוץ מסכים. ואז הגיעה קבוצה אחרת

ש: מסוריה ולבנון?

ת: לא. קבוצה מהשכונות של ארץ-ישראל. משכונת התקווה, מסלמה ג', ממכבי, משפירא.

ש: אתה הכרת את האנשים?

ת: אחד מהם זה אחד האחים שגדל איתי. אני הכרתי חלק.

ש: לא, מה שאני מתכוון אם היו ביניהם סורים לבנונים, זה מה שאני שואל?

ת: לא, לא.

ש: אה, לא היו? אתה לא יודע.

ת: אין כל קשר. לא שאני לא יודע. אני יודע שלא היו.

ש: אה, שלא היו. בסדר, מאה אחוז. השאלה הנוספת היא כמה זמן הייתם שם?

ת: שנתיים וחצי.

ש: שנתיים וחצי. זאת אומרת מתי חברת ילדים הופכת להיות חברת נוער?

ת: כשאתה מגיע, אתה עובר את ה-14, 15, אתה הופך להיות נער.

ש: זה הגיל, 14, 15 ...

ת: כולנו הגענו בסביבות 11, 12, 13 וחיינו שם בשער הגולן כחברת ילדים. כשהגענו לשלב שאנחנו כבר נערים, אז הפכנו להיות חברת נוער, ואז העבירו אותנו להזורע.

ש: מבחינת גילאי בית ספר זה כיתה ט' אתה הופך להיות נוער?

ת: כן.

ש: בערך בכיתה ט'. אחרי ח'.

ת: שכבת ביניים של, כן.

ש: מה עשיתם במשך שנתיים וחצי? מה עשיתם? למדתם, עבדתם, מה עשיתם?

ת: למדנו בבוקר, עבדנו שעתים אחרי הצהרים, וביתר הדברים הכנו טיולים ותערוכות וסיורים והיינו בתנועת השומר הצעיר שהיו פעילויות בערבים, והפכנו להיות ילדים מאוד מאוד ישראלים מהר מאוד,

לכל דבר. המודעויות והערכים שהעניקו לנו, אנחנו קלטנו אותם מהר מאוד. קודם כל היינו חומר ביד היוצר, היינו ילדים שאפשר היה לעשות מהם

ש: קיבלתם חינוך.

ת: אכן קיבלנו חינוך. הרבה דברים שלא חיינו אותם בלבנון ולא הכרנו. אם זה חיי תרבות מוסיקליים, אם

זה חיי שיתוף, אם זה חיי שויון. כל הדברים האלה העניקו לנו בתקופה הראשונית הזאת. וכל מה שאתה יונק בגיל צעיר יותר, זה נחרט אצלך ונחרט להמשך החיים שאתה חי ביתרון גדול מהרבה ילדים אחרים

שלא יקנו להם את הדברים האלה במסגרות האחרות בארץ.

ש: שאלה – כל אותם שנתיים וחצי לא יצאת לקרובים בארץ אם היו לך? מישהו בא אליך מהמשפחה?

אמא, אחים או משהו בסגנון הזה?

ת: כשנגמרה שנת הלימודים הראשונה, לחלק מהילדים היו קרובים וחלק קטן גם הגיע או הגיעו ההורים ארצה בכל מיני דרכים. למשל האמא שלי ושני האחים שלי הגיעו ארצה כעבור שנתיים, שנתיים וחצי ... ש: לפני פרוץ מלחמת השחרור.

ת: השחרור. האמא שלי השיגה מסמך רפואי, שילמה הרבה מאוד כסף, כדי לקבל טיפולים באל-חמה, בחמי טבריה, בגלל כל מיני דלקות שהיו לה בפרקים וכל זה.

ש: באל-חמה או בטבריה?

ת: אל-חמה וטבריה זה אותו הדבר אז.

ש: אה, בסדר. או.קיי.

ת: מה זה משנה? במסמך שם אני לא ראיתי מה שכתב הרופא. היא הגיעה מלבנון, מבירות, היה שירות מוניות מבירות של יהודי שקוראים לו לטו. היה לו משרד להסעה מבירות לחיפה, מוניות, קבוע. באחת המוניות האלה שמה את שני הילדים, שמה כמה דברים והגיעה ארצה.

ש: אתה יודע איפה היתה התחנה שלו?

ת: כן.

ש: מול שער פלמר או משהו כזה?

ת: לא. מאחורי בית מלון "נורמנדי".

ש: בחיפה?

ת: לא, בבירות.

ש: אה, בבירות, לא אני מתכוון בחיפה.

ת: אתה רואה כאן כל השמות, המשפחות של כל הקהילה היהודית מאלף עד תו, כן? עכשיו אתה מחפש את לטו למשל ...

ש: אה, הוא היה לבנוני בכלל?

ת: יהודי לבנוני, כן.

ש: יהודי לבנוני, הבנתי.

ת: זה ח', ט', י', ל'. לטו – חברת נסיעות ומוניות בקו ישיר ישראל-בירות. על כל אדם ואדם שאתה רוצה. יען סרור, שלמה סלים, סרור ...

ש: הבנתי, בסדר. התחנה שלו בחיפה היתה מול הנמל משהו?

ת: לא יודע.

ש: אה, אתה לא יודע.

ת: לחיפה אני לא נסעתי.

ש: אה, בסדר, או.קיי.

ת: אני רק יודע מבירות שהייתי מסתובב בחוף הים עם הבריטים ועם הצרפתים ועם כל זה, ידעתי שהתחנה הזאת, המקום הזה, זה משרד נסיעות לארץ-ישראל.

ש: ליד מלון נורמנדי?

ת: ליד מלון נורמנדי ב"רטואל" בזיתונה, ליד חוף הים.

ש: ליד חוף הים. רטואל זיתונה, מה זה? זה אזור?

ת: רטואל זה הטיילת.

ש: אה, טיילת.

ת: זיתונה זה שם החוף שבו מטיילים.

ש: יופי. עכשיו, אתה שנתיים וחצי שם, מתחילים לפזר אתכם.

ת: לא לפזר. לוקחים אותנו כקבוצה יחד להזורע עם המדריכים שלנו שעברו איתנו משם כדי שאנחנו נהיה יותר שקטים.

ש: לא היו איך אומרים בכי והתנגדויות לענין הזה? לא עשיתם הפגנה?

ת: לא עשינו שום הפגנה.

ש: הסכמתם ונסעתם?

ת: לא עשינו הפגנה. בהחלט לא עשינו הפגנה.

ש: אם אתה כותב על זה אז בסדר, אין בעיה.

ת: הכל כתוב. כל השאלות שלך.

ש: אהה, הבנתי.

ת: מיקומים, שמות, שנת לימודים ראשונה, דודה רוזט וסבא מגיעים ארצה, יוסף ואברהם יורדים לארצות הברית וכולי.

ש: הבנתי. או קיי. אז אתם עוברים להזורע. בהזורע יש כבר קבוצה, נכון? מי הם?

ת: הילדים מתל עמל הגיעו לילה אחד לפנינו.

ש: הגיעו להזורע.

ת: כן.

ש: כמה ביחד הייתם?

ת: 42 ילדים.

ש: כמה מהם לבנונים?

ת: בסביבות 18, 20.

ש: 18, 20 לבנונים. עכשיו, מה קורה אתכם פה? איך אתם מתארגנים ככה?

ת: אנחנו כבר היינו ותיקים בארץ, כבר לא היינו צריכים להתארגן. הקיבוץ צריך להתארגן כלפינו. הקיבוץ קלט אותנו בתור חברת נוער. היינו לנו מבנים מיוחדים שעלית הנוער בנתה בשביל הילדים של חברות הנוער.

ש: פה בהזורע?

ת: כן. שיכנו אותנו שם ומיד פיזרו אותנו לענפים למיניהם, לעבודות, באופן קבוע עבדנו.

ש: אתה זוכר את תאריך המעבר פחות או יותר?

ת: בטח.

ש: הוא גם מצויין בספר?

ת: כן.

ש: אז אין בעיה, בסדר. אתה עלית כאן על נקודה שהיא חשובה לי. אתה אומר שעלית הנוער בנתה לקיבוץ מבנים מיוחדים עבורכם?

ת: לא עבורנו.

ש: עבור עלית הנוער.

ת: עבור כל חברת נוער שתבוא להזרע.

ש: כמה מבנים אלה היו?

ת: היו חמישה מבנים של שלושה חדרים כל מבנה.

ש: כמה היו בכל חדר, ארבעה כרגיל?

ת: שלושה-ארבעה.

ש: שלושה-ארבעה. הבנתי. מה קורה איתכם, פחות או יותר?

ת: מה קורה? אנחנו נכנסים, מיד למחרת כבר היינו מחולקים לעבודה. קיבלנו את חלוקת החדרים, כל אחד חי בחדר עם מישהו אחר. עם עוד חבר'ה שקבעו. למחרת קמנו לעבודה ואחרי הצהריים הלכנו ללמוד

ש: כחברת נוער?

ת: כחברת נוער.

ש: למדתם אחר הצהריים?

ת: כן. עבדנו כבר ארבע שעות במקום שעתיים. בחברת ילדים עבדנו שעתיים. עכשיו אנחנו עובדים ארבע שעות ולמדים ארבע שעות.

ש: אבל הלימודים שלכם היו בבוקר?

ת: לא, הלימודים שלנו היו אחרי הצהריים.

ש: אחר הצהריים. והילדים של בני המשק הרגילים?

ת: הילדים לא היו בגילנו. עוד לא היו להם ילדים בגילנו.

ש: זאת אומרת כל הילדים למדו ...

ת: הילדים בחברת הילדים למדו בבתי ספר ובגנים.

ש: והנוער? אני מדבר על הנוער.

ת: הנוער למד, היה לנו צריף גדול שהיה מחולק לשתי כיתות. כיתה יותר מתקדמת, כיתה פחות מתקדמת, ולימדו לפי מקצועות שני מדריכים. הרי לא לימדו, המדריכים לא היו איזה אקדמאים כאלה שעברו ש: הכשרה מיוחדת.

ת: הכשרה מיוחדת. לימדו לפי שיטת נושאים, לא לפי מקצועות. אמנם למדנו מתמטיקה וחשבון ותנ"ך וזה, אבל זה לא היה לימודים מסודרים. ומיד כשהגענו לארץ, להזרע, התחילו כבר המאורעות החזקים בארץ ולנו קוראים עד היום "ילדי המלחמות". לא היו לנו כל השנתיים וחצי האלה, כל השנתיים שהיינו פה בתור חברת נוער, לא היו לנו חיים סדירים, כי אנחנו חפרנו תעלות, והיינו קשרים בין העמדות. פה בסביבה היו קרבות קשים מאוד במשמר העמק ובסביבה ובעמק. כאן, איפה שאתה (אני) גר זה היה כפר ערבי, פה, פה.

ש: איפה שאנחנו נמצאים בבית שלך?

ת: כן, שלי. כל האזור הזה היה כפר ערבי, הזורע

ש: שנקרא?

ת: קירי. ומצד ימין יותר למזרח היה אבו-זריק ואבו-שושה ומנסי ומנסי א' ולג'ון וכל זה. היו קרבות קשים מאוד ומיד התחלנו להיות בתור ילדים הרצים בין העמדות ומשרתים את הלוחמים ובכל מיני דברים כאלה. לא הספקנו הרבה מאוד ללמוד.

ש: הבנתי. איך קראו לחברת הנוער שלכם פה?

ת: קבוצת "ארז", ארז הלבנון.

ש: ארז הלבנון, הבנתי. מה קורה? או.קיי, עברתם חברת נוער, היו עזיבות בינתיים?

ת: לא.

ש: כולכם כקבוצה.

ת: כולנו כקבוצה. החליטו שאנחנו הופכים להיות גרעין, כי שלב הבא זה גרעין אחרי השנתיים.

ש: זאת אומרת בגיל? אנחנו כבר מגיעים 14 עד 16.

ת: שנה לפני הצבא.

ש: 17?

ת: 17.

ש: היית כבר בן 17 אז? עוד לא.

ת: כן. אני הייתי הילד הכי צעיר. בגיל הגרעין העבירו אותנו, כשקיבוץ יד מרדכי ניגטש בקרבות. כשהחזירו את השטח לתושבים המקומיים ביד מרדכי, המצרים אז עזבו, אז הם חזרו לקרקע. ואז, כקבוצה, בכל הקיבוץ הארצי, שמנתה 42 ילדים שהם 41 נערים ו-41 נערות, הם היו הקבוצה המגובשת ביותר מבחינה אידיאולוגית והחליטו להעביר אותנו לתמוך בחזרתם של תושבי יד מרדכי לקיבוץ. להיות להם לעזר, שזה ...

ש: 41 בנים ובנות ביחד.

ת: 42.

ש: 42 בנים ובנות ביחד. כמה מהם בנים, בנות?

ת: 21 ו-21. ציינתי.

ש: אה, אמרת 41, לכן לא הבנתי.

ת: 21 ו-21. היינו 21 בנות ו-21 בנים.

ש: אה, זה יפה.

ת: הגענו ליד מרדכי ושם הבנים בעיקר עד הצבא, הגענו בנובמבר לשם

ש: נובמבר?

ת: '49.

ש: '49 כבר?

ת: כן. עד יוני '50 שהתגייסנו, כל הבנים במשך כל שנות, כל זמן החודשים האלה שהיינו שם, עסקנו אך ורק בשמירות ובאמבוסים ובבטחון. זה מה שהיה.

ש: דרך אגב, כמה שם הייתם לבנונים? אותו מספר, 18?

ת: כן, כן.

ש: פחות או יותר. הבנתי. מה קורה הלאה?

ת: ביוני '50 נוסעים לרחובות ומתגייסים?

ש: רחובות?

ת: כן. ואז חלק מהחברה התפזר כבר כי החיים ביד מרדכי היו קשים מאוד, קשים מאוד. האנשים היו לא כל כך נעימים בגלל המצב שלהם. זה קיבוץ על מרדכי אנילביץ'. חלק גדול מהם היו ש: ניצולי שואה.

ת: ניצולי שואה, ועוד חזרה בארץ התמונה של נטישת המקום בגלל הקרבות הקשים עם המצרים. אנחנו באים ממסגרות יותר ככה מסודרות וזה, שאתה ראית הכל, כל הבתים והשטח היו ממש קשה לראות כי הכל נחרב

ש: דרך אגב, איך קראו לכם אז כגרעין?

ת: קבוצת ארז.

ש: קבוצת ארז. גרעין ארז.

ת: כן.

ש: אתם מתגייסים. אני מבין שהגרעין לא מתממש.

ת: לא. חלק קטן כבר עזב את הקבוצה והתגייס באופן נפרד לזה, וכל היתר שהיו בתוך השארית שנשארה, היתה שארית די גדולה נגיד של 28, 30 ילדים, נערים ונערות. התגייסנו ביחד למרות הפרשי הגילאים שהיו בתוכנו, כי פה המדריך שלנו, ברוך רפאלי, דאג שמחלקת הבטחון של הקיבוץ הארצי, שתדאג שנתגייס לנח"ל בצורה מסודרת וכקבוצה למרות הפרשי הגילאים. היו בתוכנו כמה ילדים בני 16. אחד מהם זה היה אני.

ש: כשאתה אומר ברוך רפאלי אתה מתכוון למישהו מהזורע.

ת: למדריך שהיה בהזורע.

ש: בהזורע, הבנתי. מה קורה בהמשך עם הגרעין?

ת: הגרעין מתגייס לנח"ל, כנח"ל ראשון של הנח"ל בשנת 1950, ביוני.

ש: זאת נקודה מעניינת שאתה אומר לי. מה זאת אומרת ראשון?

ת: קודם לא היה נח"ל. קודם היו כוחות הגנה, וצבא ההגנה לישראל עוד לא קם.

ש: זאת אומרת כשהוקם הנח"ל אתם הייתם הגרעין הראשון?

ת: שהתגייס לנח"ל. לפנינו היה איסוף של מפקדים בגדנ"ע ומכל מיני יחידות שהיו של, כל מיני מפקדים שהכינו אותם, לקחו אותם, אספו אותם כדי להקים את הנח"ל.

ש: כן, הבנתי.

ת: היו צריכים אחר כך, כשהנח"ל התייצב ועמד על רגליו, החזירו את האנשים האלה ליחידות שלקחו מהן.

ש: המקורות?

ת: כן.

ש: ואתם הייתם הגרעין הראשון?

ת: הנח"ל הראשון. הגדוד הראשון, הפלוגה הראשונה, המחלקה הראשונה והכיתה הראשונה של הנח"ל במחנה שמונים, יוני 50'.

ש: גרעין ארז?

ת: גרעין ארז עם עוד כל מיני קבוצות אחרות ש

ש: נספחים.

ת: לא אלינו. הבסיס היה מלא ביחידות. נגיד היתה פלוגה. אנחנו סך הכל מחלקה של בחורים. איתנו היו, היתה פלוגה מכל מיני מקומות. אם זה מדן ואם זה משמיר ואם זה מעמיר, לא חשוב.

ש: אבל הייתם הפלוגה הראשונה. יפה. ולאחר מכן?

ת: לאחר מכן, השנה הראשונה הלכו לקיבוץ דן להיות שם בנח"ל, ושנה שניה לקיבוץ געתון. ואחרי שכבר כמעט לא נשאר שום דבר מהחבר'ה

ש: כי עזבו?

ת: כן, אז רצו שנשלים את קיבוץ געתון. אנחנו לא הסכמנו כי הם היו הונגרים בראשית דרך החיים שלהם בקיבוץ החדש. התארגנו לחזור באופן, כהתגנבות יחידים להזורע, והזורע הסכים שנחזור לתוכו וחזרנו להזורע כ-19 איש מהקבוצה.

ש: מהקבוצה המקורית שלכם?

ת: כן.

ש: סורים-לבנונים?

ת: כן.

ש: כמה לבנונים?

ת: יותר. זה היה יוסף חזן, שלמה חזן, חיים בטאט, שלמה שריד-סרור, חוה בטאט, זה שבעה. יפה מזרחי, רחל. היינו איזה עשרה, שנים עשר איש, לבנונים מהקבוצה של 19 איש.

ש: כמה נשארו במשק?

ת: לבנונים?

ש: לבנונים.

ת: רק לבנונים, זה מה שאתה רוצה לדעת?

ש: אתה יודע מה, גם הסורים, בסדר.

ת: אז יש לנו ככה: שלמה חזן ולאחריה - שלמה לבנוני, לאה מסוריה. יש לנו את יוסף שהוא מלבנון.

ש: יוסף מה?

ת: יוסף חזן, האח שלו, מלבנון.

ש: אה, כן.

ת: יש לנו את ספדיה, הוא ירושלמי, חלבי כביכול. יש לנו את חיים, ויש לנו את חוה, לבנונים שניהם. יש לנו את נתן ויש לנו את מרים צוץ.

ש: צוץ?

ת: צרפתי-צוץ. היא לבנונית. היא נולדה בדמשק, חיה בבירות ועלתה מבירות.

ש: עד היום אתם פה?

ת: אנחנו עד היום כל הזמן. אני עזבתי ב-1954 את הקיבוץ עם אשתי שלחצה אחרי שהגיעו ההורים שלה אחרי עשר שנים.

ש: מחלב?

ת: מחלב. עזבנו ל-23 שנים חייתי בחוץ.

ש: בחוץ? למה אתה מתכוון בחוץ? תל-אביב?

ת: תל-אביב. אני מבין ראשוני כרמיאל. 15 המשפחות הראשונות של כרמיאל.

ש: ב-1960, נכון?

ת: 1964. אחרי שהיא נפטרה לצערי, לקחתי את שני הילדים היותר צעירים שלי. הבן הגדול כבר היה גדול, עצמאי. חזרתי לקיבוץ. מאז עברו עוד 23 שנים פה.

ש: מה התפקיד שלך במקצוע?

ת: כשהגעתי הכרתי אלמנה מהמקום, ילידת קיבוץ רמת הכובש, שהיתה נשואה למישהו בן הקיבוץ פה, שעברה לחיות פה. הוא נפטר והיתה אלמנה. כשהגעתי הנה ב-78' הכרנו אחד את השני. התחתנו כשני אלמנים וכעבור שנה-שנתיים הבאנו עוד בת שקישרה. לה היו בן ובת ולי היו שלושה בנים.

ש: הבנתי. אני שאלתי לגבי המקצוע. זאת אומרת מה עשית? מה היה המקצוע שלך? מה למדת למשל? או שהיית מה שנקרא יד כל, כל דבר עשית?

ת: אתה רוצה לשמוע ...

ש: לא, באופן כללי ככה.

ת: כללי, מאז שעזבתי את הקיבוץ למשך כל שנות החיים שלי שחזרתי הנה נקראתי הקיבוצניק. כי מימשי את כל מה שלמדתי בחיי הקיבוץ עד שעזבתי.

ש: עשית הכל.

ת: זה לארגן, להיות האיש הפעיל בסניף המפלגה, לארגן חטיבה צעירה בתל-אביב בשכונת התקווה ובסלמה. הייתי אדם מטעם מפ"ם לכל מיני תפקידים, אם זה בלשכת המס כעובד נבחר, כחבר ועד במרכז המפלגה. לכל מקום שהגעתי ארגנתי. הייתי רכז איגוד מקצועי במועצת הפועלים, הייתי חבר מזכירות מועצת הפועלים, הייתי חבר מזכירות קופת חולים ארצי, וחבר מרכז "משען".

ש: יותר בכיוון של הפעילות הציבורית.

ת: ציבורית, אבל גם כחיים פרטיים.

ש: כן, בהחלט. אתה כאן אמרת נקודה שהיא מאוד מעניינת אותי. יצאת בשלב מסוים לארגן קבוצות נוער בשכונת התקווה?

ת: לא, לא יצאתי באופן מיוחד. עזבתי את הקיבוץ, וכאדם שהיה מעורה בחיים הפוליטיים ובחיים הציבוריים קיבלתי עבודה במפלגה. בדיוק היתה תקופת הבחירות ב-54'.

ש: כן, שגם מנחם לוזיה הגיע לשם נדמה לי.

ת: הגיעו כל מיני פעילים מהקיבוץ.

ש: לא, אני מדבר על סורים-לבנונים.

ת: אני הייתי לא בגלל שנשלחתי על ידי קיבוץ להיות ...

ש: כן, ברור.

ת: אני קיבלתי משרה, עבודה במפלגה.

ש: מפלגה אתה מדבר על מפ"ם?

ת: כן.

ש: יצאת לשכונת התקווה?

ת: לא, יצאתי לתל-אביב והייתי גם פעיל בכל מה שקשור בפריפריה של סניף מפ"ם בתל-אביב. זה כל השכונות למיניהן.

ש: אתה יצרת קשר מיוחד עם סורים-לבנונים? זאת אומרת ...

ת: גם סורים-לבנונים וגם תימנים וגם עובדים רגילים, פועלים רגילים בכל מיני מקומות עבודה כי אני ריכזתי את האיגוד המקצועי במועצת הפועלים באגודת "מתכת, אריג, דפוס ומחט". הייתי מארגן את ועדי העובדים כדי שיתארגנו ויחתמו הסכמים להסתדרות כדי להשיג את התנאים הסוציאליים שלהם.

ש: מאה אחוז, אבל אתה יודע שמה שמעניין אותי זה סורים-לבנונים. עכשיו אני שואל ב... הזאת שלך

ת: לא התעסקתי בסורים-לבנונים.

ש: זאת אומרת אם היו, אז לא באופן מיוחד.

ת: כשעברתי לבת ים, הפכתי להיות חבר מזכירות מועצת פועלים והייתי יותר מקורב לזה, ואז התחילה נהירה מארץ הלבנון לישראל להגיד שהגיעו יהודים. אם זה בשנות, אחרי שנות הששים.

ש: אחרי 67' בעיקר, נכון?

ת: כן. אז התחלתי להתערב בדברים. רצו לשלוח אותם למקומות כמו באר שבע, כמו ירוחם, אפילו למצפה רמון נשלחו קצת. אני הייתי אחד הלוחמים בסוכנות היהודית כי היה לנו מנהל הסוכנות היהודית בצפון שקראו לו שלמה מנצור לבנוני. גייסתי אותו כדי ליצור שמבחינה טופוגרפית לא ישנו את אורת החיים שלהם. הם היו גרים בסביבת ים. אז ריכזו אותם בקרית שרת בחולון, ברמת הנשיא בבת ים, בת ים למיניה ובשכונות קרובות. זאת אומרת לא נתנו שיהפכו אותם כמו אותם עולים שנהגו בהם ביד קשה.

ש: הבנתי. זאת נקודה מאוד מעניינת.

ת: למה? כי לכל הלבנונים האלה היתה יכולת, אפשרות לא לעלות ארצה. היו הולכים למקסיקו והיו הולכים לברזיל והיו נוסעים לברוקלין ולכל מיני מקומות. היה להם. רצינו ליצור סיבה טובה שישארו בארץ.

ש: זו נקודה מאוד מעניינת. אתה אומר – רצינו. מה זאת אומרת רצינו? היה ארגון של יהודי לבנון או

מה? מה זאת אומרת רצינו?

ת: אני בהיותי פעיל במצבים חברתיים, ראיתי שנהירה היהודית מהקהילה היהודית-לבנונית מגיעה, אז התערבתי באופן ... אישי, והתחלתי להפעיל את המוסדות שאני יכולתי לדעת שהם יכולים לתרום לענין

הזה. זה מה שהיה. ואז התחלתי לבוא אליהם הביתה, לבקר אצלם בבתיים ולהתחיל להסביר להם מסמכים ותעודות ותנאים ומה שמגיע להם ומה שלא מגיע להם.

ש: וזה עשית יחד עם שלמה מנצור מחיפה? זה מגיע

ת: לא. אותו הייתי צריך כדי לשכנע את המוסדות שינהגו בהם לפי מה שאני חשבתי שכדאי לעשות את זה ככה.

ש: רק תפרט, תהיה נחמד כמו שהיית עד עכשיו, מה זאת אומרת הלכת אל המוסדות? נסעת למי? לסוכנות היהודית? למשרדי ממשלה?

ת: לי לא היתה סמכות כאדם שהיתה לו סמכות לקבוע משהו. אז הפעלתי את שלמה מנצור זה, שהוא היה מחיפה, יושב ראש הסוכנות היהודית בכל אזור הצפון.

ש: הכרת אותו קודם, אני מבין.

ת: הוא מהמשפחה שלי.

ש: תגיד

ת: זה מופיע פה.

ש: הבנתי, הבנתי. מאה אחוז. אז הכרת אותו ויחד איתו עשיתם את הפעולות האלה.

ת: כן.

ש: את מי הייתם צריכים לשכנע בענין הזה?

ת: את כל מחלקות הקליטה למיניהן הממשלתיות.

ש: קבעתם פגישות וישבתם?

ת: אני לא התעסקתי בזה. אני רק נתתי את הדחיפה הראשונה.

ש: הבנתי. הוא קיבל כמוכן את הענין. הוא פעל בענין?

ת: כן. אחד האנשים שפעלו בענין זה הוא.

ש: וגם על זה אתה רושם בספר?

ת: אני כתבתי.

ש: יפה.

ת: לא, על הפעילות הזאת לא.

ש: או קיי. אז קצת טיפה אם אפשר כמה דקות תרחיב. מתי זה התחיל לקרות? מתי הדחיפה שלך באה

לידי ביטוי? מתי התחלת בזה פחות או יותר? מה דחף אותך?

ת: באמצע שנות הששים לקראת שנות השבעים

ש: האם מלחמת ששת הימים היתה כאן, מיד אחרי מלחמת ששת הימים?

ת: איך קוראים לזה, מיד אחרי מלחמת ששת הימים.

ש: כי פתאום התחילה עליה מלבנון?

ת: כן. ברגע שהמתואלים השיעים והכפרים הערבים, במלחמת ששת הימים הגיעו האזרחים הפלסטינאים,

הגיעו ללבנון, אז התחילו לגרש את היהודים והגיעו. הם אמרו שהם נוסעים לארצות אחרות, לא לארץ-

ישראל. כאן כתוב הכל.

ש: הבנתי. לא, לענין הזה של המגעים שלך עם שלמה מנצור, אתה פה אומר שלא כתבת.

ת: לא.

ש: אז אתה הולך, נוסע אליו באופן מיוחד ומדבר איתו בענין הזה?

ת: כן. אני נותן לו הצעה, כדאי לעשות את הדברים האלה כי אחרת שארית הפליטה של הקהילה היהודית,

מלבנון יברחו לנו.

ש: זאת אומרת הייתם צריכים ליצור איתם מגע עוד כשהם היו בלבנון.

ת: לא, לא. מה פתאום. אנחנו מדברים על הקליטה פה בארץ, כשהגיעו לארץ.

ש: הבנתי. בדרך כלל אני מבין שהם הגיעו לחיפה קודם?

ת: כן, כן.

ש: איפה בחיפה ריכזו אותם?

ת: למה לחיפה דוקא?

ש: מלבנון לחיפה, ככה נשמע לי.

ת: היהדות הזאת עלתה ארצה דרך תורכיה, איסטנבול. הסוכנות קיבלה את פניהם בסוכנות התורכית,

באיסטנבול בעיקר. שם החזיקו אותם חודש, חודשיים, עד שמצאו להם סידורים פה. בבתי מלון, בכל מיני

מקומות ריכוז.

ש: איך אתה ידעת על זה?

ת: כי הורים של אשתי גם כן הגיעו באותה צורה.

ש: אז אתה מפעיל את שלמה?

ת: אני לא מפעיל, אני

ש: אתה מדבר איתו.

ת: כן. אני מגיש לו הצעות למיניהן לטובת הקהילה היהודית בארץ לבנון, כדי שיהיה להם יותר קל

להיקלט בארץ. אז המצב הטופוגרפי שבו שיכנו אותם, כי הרי הדרישה שלנו וההסבר שלנו שהמוסדות

השתכעו, אז התחילו לתת להם סידורי קליטה במרכז הארץ.

ש: שתהיה מתאימה לאורח החיים הקודם שלהם ליד הים, כעירוניים וכוליי.

ת: כן, כן.

ש: אתה ליוית לאחר מכן את ה, נכון?

ת: בטח. הייתי נוסע בערבים, הולך לפגוש כל מיני משפחות והייתי מספר להם ואומר להם ומרגיע אותם

ומדריך אותם בכל מיני ביצועים ראשונים לקליטתם. אי אפשר בדיוק לפרט דברים.

ש: זה לא היה משהו... משהו אישי יותר.

ת: כן. זה פעילות אישית, כמו שהייתי דוחף את עצמי לכל יתר הדברים שהיו יותר מצבים ציבוריים

וחברתיים.

ש: כן. אני יודע שהקהילה הלבנונית לא נשארה בארץ. הרבה מהם אחרי תקופה קצרה יחסית עזבו. נכון?

זה נכון מה שאני?

ת: עד שנה מסוימת בחיי הקהילה, הקהילה היתה מבחינה כלכלית מאוד ברמה בינונית.

ש: פה בארץ אתה מתכוון?

ת: לא בארץ. שם.

ש: אה, שם. או. קיי.

ת: הגיעה איזו תקופה שכל הקהילה התרוממה מבחינה פיננסית, כלכלית. היכולת שלהם היא להסתדר בארצות חוץ, מחוץ ללבנון, בגלל המצב הפוליטי והבטחוני שנגרם על ידי הציונים בארץ-ישראל שגרמו לקהילות האלה והאלה, אין זמן לפתח. היהודים חיו בצורה מאוד מאוד חופשית בארץ הלבנון. מאוד מאוד חופשית. תרשה לי, תעשה לי טובה

ש: בסדר, אם אתה רושם על זה אז אני אקרא את זה. אני מדבר עכשיו על התקופה של אחרי מלחמת ששת הימים. יהודי לבנון מגיעים לבת ים, לחולון, ומתארגנים. אני יודע שהם לא נשארו הרבה זמן בארץ. מה הסיבות?

ת: כי פשוט מאוד התנאים שקיבלו וצורת החיים של סידור בעבודה ודברים כאלה לא הסתדרו. חלק מהמשפחות שלהם עצמם שהגיעו ארצה, חלק מהם הגיעו לארצות היותר מתפתחות נגיד, כמו אמריקה, כמו מקסיקו, כמו ברזיל. אז היה להם כבר בסיסי חיים מסודרים כדי להיעזר בחלק השני של אותה משפחה שהגיעה הנה לעבור לשם, כאשר הדברים היו הרבה יותר טובים והרבה יותר מסודרים. ש: כמה בערך הגיעו, לבנונים? ...

ת: כמה? אה נו.

ש: או. קיי. אתה יודע על נניח חמישים אחוז עזבו לאחר מכן, ששים אחוז, שבעים אחוז? ת: הגיעו מעט מאוד.

ש: הגיעו מעט מאוד. כמה מהם עזבו, מאותו מעט?

ת: תקשיב, תסתכל. בצידון היו ככה, בבירות בשנת כך וכך, היו כאלה וכאלה. בסוף נשארו 68,000 איש.

ש: או. קיי. זה בסדר. אני מדבר על אלה שהגיעו לבת ים אחרי מלחמת ששת הימים. בת ים, חולון. כמה מהם נשארו בארץ?

ת: לא יודע.

ש: אין לך מושג.

ת: לא יכול להגיד לך. לא עוקב. אני כבר עשרים ושלוש שנים פה.

ש: הבנתי, בסדר. חשבתי לתומי שהמשכת את הקשרים.

ת: לא.

ש: שאלה אחרונה ברשותך, אלא אם כן תרצה להוסיף עוד משהו שאני לא שאלתי, אתה יודע, היית בשער הגולן, היית בהזורע. איפה עוד היו יהודים לבנונים בקיבוצים אחרים אולי?

ת: אני אמרתי לך. קיבוץ נגבה, קיבוץ דליה, קיבוץ שער הגולן, קיבוץ ניר דוד, קיבוץ הזורע. היו גם אנשים במושבים למיניהם, כמו תל יוסף, בית יוסף, תל עדשים, כפר יהושע, נהלל.

ש: נהלל?

ת: כן. ילדים מפוזרים במשפחות.

ש: היו בנהלל?

ת: כן.

ש: אני יודע שהנהללים לא קיבלו בכלל את יהודי סוריה ולבנון לנהלל.

ת: משפחות בודדות היו כמה ילדים.

ש: אתה יודע שם?

ת: שם? אני לא יכול להגיד לך. מאיפה אני יודע שם. אני יודע כמו שהגיעו מתל עדשים ומכפר יהושע

למה לא יכולים להיות בנהלל. מבית יוסף לא יכולים להיות?

ש: אה, בסדר. זה אני יודע, אבל

ת: למה, כי משה דיין חי שם ולא אוהב יהודים לבנונים? לא מבין את ה

ש: לא, יש שם, אבל אתה לא יודע אישית על מישהו סורי-לבנוני שחי בנהלל.

ת: לא. תעזוב את השם נהלל.

ש: או.קיי. מאה אחוז.

ת: אני אעזור לך עד כדי כך שאתה לא תסתבך.

ש: זהו, כי אני יודע אחרת. המסמכים אומרים לי אחרת. לכן רציתי לוודא אולי אתה יודע משהו.

ת: לא, בסדר. אני באתי מתוך הנחה שאם בכפר יהושע היו, והיו בתל עדשים והיה בבית יוסף והיה בכל

מיני מקומות אחרים, בכפר ורבורג היה למשל.

ש: ורבורג, זה אני יודע, יפה. עכשיו

ת: עכשיו לא רק זה, בבית זרע היו גם כן קבוצות סורים.

ש: כן. לבנונים, כמה אתה יודע נשאר, ההכשרה מאותן שנות '45 והלאה, פחות או יותר? מאותה תקופה,

כמה נשארו חברי משקים שאתה יודע עליהם, לבנונים?

ת: יש אחד בודד בקיבוץ גזית.

ש: מי זה?

ת: מוגרבי אחד ממשפחת מוגרבי.

ש: לבנוני?

ת: לבנוני ... ובשער העמקים יש שושנה חזן, אורלי

ש: שושנה חזן?

ת: אחות של החזנים פה, שהיא גדלה איתנו בשער הגולן. בגלל גילה היותר צעיר העבירו אותה בחזרה

לקבוצה היותר צעירה. זאת אומרת המשיכה עוד שנה בחברת ילדים כשאנחנו כבר הפכנו להיות חברת

נוער. וזהו, זה מה שאני יודע ...

ש: ואתה.

ת: לא, נמצא פה.

ש: ופה.

ת: פה יש איזה לפחות 12 איש.

ש: יפה. זאת אומרת חוץ ממה שציינת אין יותר לבנונים, לפי מה שאתה יודע.

ת: לפי מה שאני יודע לא.

ש: כל היתר עזבו לעיר וכוליי.

ת: כן. היו עשרות רבות של ילדים שגדלו בתנועה הקיבוצית, כמו שעברו את התנועה הקיבוצית שני שלישי של תושבי הארץ עד שנה מסויימת. שני שלישי מתושבי הארץ עד שנה מסויימת עברו את התנועה הקיבוצית.

ש: כן. בחברות נוער, ו

ת: לא משנה.

ש: כן. הבנתי. בסדר.

ת: יופי.

ש: מר שלמה שריד, אולי אתה רוצה משהו אישי ככה?

ת: לא, לא.

ש: לא? אז אני רוצה להודות לך על הראיון שנתת.

ת: אין בעד מה.

ש: באמת הרבה תודה.

ת: באמת אני שמח לפגוש באדם כמוך שעוסק בדברים שאני באמת לא האמנתי. אחרי שחיפשתי לא מצאתי שום חומר. אני רציתי להתחיל מכתובים, כדי להיות יותר ככה, אבל כל הספר הזה הוא סיפור מפרי מחשבתי בלבד.

ש: מהידיעות שלך.

ת: כן.

ש: אז שוב תודה רבה.